Vajda Mihály: A nemzetiségi kérdés mint szociális probléma.

A nemzetiségi kérdésnek centrális jelentősége van Magyarország fejlődése szempontjából. Amikor ezt a tételt kiindulópontul választom, nemcsak arra gondolok, hogy ma a már minden érvéből kifogyott haladásellenes oligarchia a nemzetiségi veszedelem és a magyar szupremácia fenyegetettségének jelszavát veti a tömegek közé, hogy a közfigyelmet a szociális bajokról és azok igazi forrásairól elterelje és egy demokratikus Magyarország képződését meggátolja, hanem hogy a nemzetiségek számát tekintve is, ezt a problémát a magyar állam legfontosabb problémájának kell tekintenünk. De szem előtt tartom az érdekazonosságnak és a sorsközösségnek azt a szövevényes hálózatát is, mely bennünket a nem magyar nemzetiségű polgártársainkkal egybekapcsol és egymásra utal. Amiképen ki vagyunk téve annak a veszedelemnek, hogy a járványos betegségek átterjednek hozzánk az elmaradott kultúrájú nemzetiségi perifériákról, ép úgy kell attól is tartanunk, hogy az ő súlyos gazdasági betegségeik visszahatnak a mi gazdasági életünkre is, hogy az ő kiuzsorázott és kulturális emelkedésben meggátolt elemeik konkurren-

ciája kerékkötőként fog hatni a magyar proletariátus életstandardjának az emelkedésére és hogy a tőlünk kiszoruló retrogád törekvések hívei belekapaszkodhatnak az ő tudatlanságukba és babonás fanatizmusukba. Szemem előtt tartom azt is, hogy a magyar nemzetnek nagy kulturális missziója van keleten, de ezt a misszióját nem végezheti, sőt avval ellentétbe is jut, ha a nemzetiségeknek gazdasági és kulturális emelkedését gátolja, ahelyett, hogy elősegítené. Arra is gondolok, hogy a magyarság jövő fejlődésének egyik alapfeltétele gazdasági és kulturális expanziónk kelet és délfelé, ezt pedig az ellentétek kiélezése megnehezíti. És ha egyszer a nagy nemzetközi konfliktus be talál következni, akkor nem lesz ránk nézve közönbös, hogy jóbarátok vagy halálos ellenségek gyűrűje vesz-e körül bennünket.

Mindezek a meggondolások ma még nem közkeletűek. Elfogultság, szenvedélyek és előítéletek uralkodnak állami létünk e legfontosabb területén. A magyar államférfiak és írók túlnyomó többségét is ezek vezérelték. A nemzetiségi tömegek, írók és szónokok panaszaival nem törődtek. Egyáltalán nem, vagy csak rágalmakkal, lehazaárulózással és börtönnel feleltek rájuk. A szenvedélyek és tévedések beleplántálódtak a lelkek mélyébe és az előítéleteknek és félreértéseknek egész őserdeje vár itt kiirtásra. A felvilágosítók gigászi erőfeszítésére van szükség.

Jászi Oszkár könyve − „A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés.” (Budapest, 1912. Grill kiadása) − új korszak kezdetét jelenti a magyar nemzetiségi kérdés irodalmának a történetében. Azt hiszem, nem csalódom, ha e könyv jelentőségét nem csak abban a közvetlen hatásban keresem, amelyet az olvasóközönség széles rétegeire gyakorol. Nem kevésbbé fontosnak látom azt a nagy termékenyítő hatást, amelyet a magyarországi nemzetiségi kérdés irodalmára, a magyar és a nemzetiségi írókra gyakorol, szélesebb perspektívákat, új gondolatokat és összefüggéseket tárva fel előttük és útmutatást adva nekik felvilágosító munkájukban.

Nem lehet a célom, hogy részletes ismertetést nyújtsak a könyvről. Csak a magyarországi nemzetiségi kérdés szempontjából fogom méltatni, azonban itt sem a részletek elemzésére, hanem a legfőbb szempontok és a könyv szellemének kidomborítására igyekszem a súlyt helyezni.

Az első kérdés, amely felvetődik, így hangzik: Hogyan jön létre és miben áll a nemzetiségi kérdés? Szóról-szóra idézem a szerzőt: „A nemzetiségi kérdés mindenütt a világon − azt lehet mondani − fizikai szükségszerűséggel lép fel ott, ahol a feudális országból az átmenet a modern ipari, polgári állam felé megtörténik és ahol ez a nagy történelmi folyamat . . . nem egy homogén néptömeget, hanem különböző nyelvű embercsoportokat, nemzetiségeket talál. Vagyis minden országban, ahol nemzetiségek éltek, amelyek a távoli múltban egy fölényes kultúra hatása alatt nem olvadtak egybe és mikor ezekben az országokban a feudalizmusból az ipar felé való átmenetel megkezdődik; ott és akkor a nemzetiségi kérdés kikerülhetetlenül jelentkezik.” Ha már most a szerzőnek ezt a tételét hazánkra alkalmazzuk, azt látjuk, hogy nálunk a modern ipari polgári állam felé való fejlődés megindul a XVIII. században, nagyobb lendületet azonban csak a XIX. században vesz. Ebben az időben megvolt tehát nálunk a nemzetiségi kérdés jelentkezésének az első feltétele. De megvolt a második is. Magyarországot már kezdettől fogva több nemzetiség lakta. Fokozta a tarkaságot a telepítések és vándorlások sorozata és betetőzte az az óriási, valóságos népvándorlás, amelynek hazánk a török hódoltság megszűnése utáni korszakban szintere volt. És végül megvolt nálunk a nemzetiségi kérdés jelentkezésének harmadik feltétele is. A magyarságnak nem volt oly fölényes kultúrája − és részben kellő ideje és számbeli ereje sem, hogy a nagy idegen nyelvű tömegeket magába olvassza. A nemzetiségi kérdés már most abból az *összeütközésből* született meg, amely az ország lakosságának egymással ellentétes törekvéseiből eredt. A feudalizmusból kiváltotta a nyelv, jogrend, kultúra, gazdasági élet etc. tekintetében egységes, magyar állam felépítésére irányuló törekvéseket. De ugyanezek az okok minden egyes nemzetiségben is létrehozták azt a törekvést, hogy kiki a maga kultúráját kifejlessze, kiképezze és gyarapítsa. Ez vezetett a nemzetiségi kérdést megteremtő összeütközésekre.

A második kérdés, amely most már felvetődik, abban foglalható össze, hogy milyen állást foglalt el a magyar állam ebben az összeütközésben, vagy más szóval, hogy mi a modern magyar állam nemzetiségi politikája? Egyformán bánik-e összes polgáraival vagy tesz-e különbséget közöttük a nemzetiséghez való tartozás alapján? A szerző szerint az utóbbi eset áll fenn. Azt szokták evvel szemben felhozni, hogy a magyar állam osztályállam, amely elsősorban a nagybirtokosok és nagytőkések érdekeit szolgálja és« ezek kedvéért kizsákmányolja és elnyomja az állam polgárait, a magyarokat ép úgy, mint a többi nemzetiségeket. Hogy a magyar nép nagy tömegei is a kizsákmányoltság és elnyomottság állapotában vannak, az kétségbevonhatatlan és a szerző nem is akarja tagadni. Az elnyomatás, a sérelmek általánosak. De nem egyformák. A nemzetiségek részén egy bizonyos jelentékeny *sérelmi többlel* áll fenn, amely a nemzetiségi kérdésnek reális tartalmát megadja, Ez a sérelmi többlet jelentkezik mindenekelőtt abban, hogy a nemzetiségek az. állami hatalomból csaknem teljesen ki vannak rekesztve. Az országgyűlésen álig vannak képviselve, a kormányzati, közigazgatási és birói hivatalokat túlnyomóan magyarokkal töltik be. E sérelemmel függ össze a nemzetiségi középosztály elnyomott volta, amelyet a magyar uralkodóosztály bojkottja kizár a hivatali, közéleti és társadalmi érvényesülésből. És ez nemcsak a nemzetiségi középosztálynak, hanem a népnek is sérelme. Az idegen nyelvű közigazgatási szervek gyakran nemcsak lenézik és semmibe veszik a népet, hanem meg sem értik és gyűlölik. Fokozza e sérelmet a magyarosító iskola, amely arra kényszeríti a tanítót, hogy egy pár magyar név, szó és mondat beszajkóztatásával töltse el az idő nagy részét és így alacsonyabb kultúrfokon tartja a nemzetiségeket. Ez az alacsonyabb kultúrfok és a védelem és támogatás hiánya fokozottabb mértékben szolgáltatja ki őket a gazdasági kizsákmányolásnak, uzsorának, elnyomásnak és klerikalizmusnak. A sovinisztáinktól annyiszor megátkozott oláh pópák nem kis mértékben köszönhetik hatalmukat a magyar állam nemzetiségi politikájának. És ki tudná még felsorolni a háttérbe szoríttatásnak azt a rengeteg sok faját, amelyet a nemzetiségi vidékek a magyar állam közgazdasági, közlekedési és kultúrpolitikája stb. terén eltűrni kényszerülnek

A nemzetiségek sérelmi többlete valóság tehát, amelyet semmiféle rabulisztikával letagadni nem lehet. Jogos, célszerű és menthető-e ez, a nemzetiségi politika, amely ezeket előidézte? Jogosnak ma már egyetlen elfogulatlan szemlélő sem fogja tartani. Célszerűtlenségét e dolgozat bevezetésében igyekeztünk kidomborítani. Marad a menthetőség kérdésének a vizsgálata. A szerző könyvéből azt a meggyőződést kell merítenünk, hogy az uralkodó osztályok még a saját soviniszta szempontjukból sem menthetik eljárásukat. Az a soviniszta okoskodás, hogy a mai nemzetiségi politika előbb-utóbb meg fogja teremteni a − kulturális fejlődés szempontjából oly kívánatos − nyelvileg és nemzetiségileg egységes Magyarországot, ma már kártyavárnál egyébnek nem

tekinthető, de sajnos, még nem ment ki teljesen a köztudatból. A szerző nagy súlyt helyez e régi soviniszta sarktétel megcáfolására. Nagy részletességgel és meggyőzően bizonyítja, hogy a kényszerasszimiláció politikája Magyarországon ép úgy csődöt mondott és fog is mondani, mint ahogy eddig a világon mindenütt és mindenkor fiaszkóval végződött. Megmagyarosítani tehát nem tudjuk a nemzetiségeket. De akkor mi értelme van magyar soviniszta szempontból ennek az ellentéteket kiélező és az ország fejlődését lassító, nemzetiségi politikának? E politikának a hívei még egy az erkölcsi szempontból nem valami előkelő, de a nyers egoizmus szempontjából megállónak látszó érvre hivatkozhatnának és azt mondhatnák: Jól van. Elismerjük, hogy az erőszakos asszimiláció nemzetiségi politikájával nem tudjuk megmagyarosítani a nemzetiségeket. De azt ti, ellenfeleink is elismeritek, hogy a mi nemzetiségi politikánk a nemzetiségi lakosság gazdasági és kulturális fejlődését lassítani fogja, a magyarság fölényét pedig folyton növeli. így, ha nem is érjük el teljesen a célunkat, t. i. az ország tiszta magyar jellegét, nagy mértékben megközelíthetjük azt. Az eddigi eredmények, amelyek a magyarság folytonos előrenyomulásáról tanúskodnak, a mi politikánk helyességét bizonyítják. − Midőn az itt ismertetett könyvet áttanulmányoztam, az az impresszióm támadt, hogy szerzőjének sikerült a soviniszta gondolatvilágnak ezt az utolsó, bevehetetlennek hitt várát is lerombolni. Az adatok nagy sokaságával és az érvek egész sorozatával bizonyítja, hogy a magyarság térfoglalásában az erőszakos asszimiláció nem játszik szerepet, amiből önként folyik az a következtetés, hogy *a magyarság szupremáciájának nincs is szüksége az erőszakos nemzetiségi politikára.* E kérdésnek oly alapvető fontosságot tulajdonítok, hogy elkerülhetetlennek tartom egy kissé bővebb taglalásába bocsátkozni, illetőleg felemlíteni egy néhányat azon leglényegesebb okok közül, amelyek előidézték, hogy az utolsó századokban a magyarság fejlődése a nemzetiségekét annyira túlszárnyalta. Ezeket a következőkben foglalom össze: Az országnak az a része, ahol a magyarság zöme lakik, a legtermékenyebb, központi fekvésű és a legkönnyebben közlekedhetett a fejlettebb nyugati országokkal. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy először ezeken a vidékeken fejlődött ki az intenzívebb mezőgazdaság, és hogy e vidék lakossága a gazdasági kultúra magasabb fokára emelkedett, mint a többieké. És amidőn a magyarországi naturálgazdaság és feudalizmus hanyatlása, a cseregazdaság és városi élet fejlődése kezdetét veszi, egészen természetes, hogy ez a fejlődés a legmagasabb színvonalon álló magyarságot ragadta meg a legerősebben. A magyarság beözönlik az akkor még idegen, túlnyomóan német jellegű városokba és azok legnagyobb részét egy-két évtized alatt megmagyarositja; még pedig nemcsak a magyar, hanem a nemzetiségi vidékek városait is, melyeket szintén elárasztott a magyarság. A városi ember élete sokkal mozgalmasabb, mint az izoláltabb és zárkózottabb falusié, − e tömörülés természete olyan, hogy az oda kerülő egyének számos oly vonatkozásba jutnak, amelyek nélkülözhetetlenné vagy legalább is szükségessé és igen hasznossá teszik, hogy az oda kerülő egyén a lakosság nyelvét megtanulja. A sűrű érintkezések, iskolák, kulturális intézmények megkönnyítik a nyelvtanulás lehetőségét. Mindezen és még más okoknál fogva a városokban az asszimiláció folyamata sokkal intenzivebben folyik, mint vidéken. Nos, a gazdasági fejlődés *később* megragadta a nemzetiségeket is, ezek is − bár kisebb arányokban − beözönlenek a városokba, amelyekben most már kompakt magyar többségeket találnak és ezek a többségek magukba olvasztják őket. A városok lakosságának egyre nagyobb része magyar és az ország lakosságának egyre nagyobb része lakik városokban − ebben foglalható össze ez a magyarságra oly nagy jelentőségű folyamat. A városokban kell keresnünk az asszimiláció legnagyobb kohóit. De párhuzamosan evvel a vidék magyarsága is általában gyorsabban fejlődött a nemzetiségeknél. Az előbb említett természeti okokon kívül a fejlődő városok is hozzájárultak ehhez azon szoros kapcsolatnál fogva, amely a városok és az intenzívebb mezőgazdaság között fennáll. Végül a magyar városoknak köszönhető, hogy a magyarság kezében összpontosul az országban létrejövő anyagi és szellemi tőkék túlnyomó része.

Ha mindezt tekintetbe vesszük, nem kételkedhetünk többé, hogy a nemzetiségek sérelmi többletére a magyarság szupremáciájának nincs szüksége. És egyugyattal önként merülnek fel szemünk előtt a jövő ideális nemzetiségi politikájának a körvonalai. Mindenekelőtt a nemzetiségek sérelmi többletét kell eltüntetni az u. n. minimális nemzetiségi programm megvalósítása révén. E programm röviden így hangzik: jó iskola, jó közigazgatás, jó bíráskodás a. *nép nyelvén* és a minden nemzetiség ama jogának elismerése, hogy nyelvét és kultúráját szabadon fejlessze.

A magyarság és a nemzetiségek érdekei végső elemzésükben azonosak. Nekünk is, nekik is fejlettebb és tisztább cseregazdaság, nagyobb mozgási lehetőség és szabadság, demokrácia, intenzív városi élet és népkultúra kifejlődése áll az érdekükben. Először az anyagi, azután a szellemi javainkat fogjuk egyre sűrűbben kicserélni, közelebbről megismerve, megértve, megszeretve és támogatva egymás törekvéseit.